

Ks. KRZYSZTOF STANIECKI

WSCHODNI PREKURSOR KULTU BOŻEGO SERCA

Polska należy do krajów, w których kult Serca Jezusowego rozwinął się wcześniej. Świadczą o tym listy wysyłane przez królów i biskupów do papieży, a zwłaszcza memoriał biskupów polskich do Świętej Kongregacji Obrzędów z 1765 roku. Wszystkie te pisma miały na celu uzyskanie zgody Stolicy Apostolskiej na liturgiczne obchodzenie święta Najświętszego Serca Jezusowego¹. Zabiegi te zostały uwieńczone pomyślną odpowiedzią Klemensa XIII. Oczywiście świadectwa kultu Serca Jezusowego w naszym kraju są o wiele wcześniejsze. Wyprzedzają one nie tylko objawienia św. Marii Małgorzaty², ale i działalność św. Jana Eudes³. Świadectwa te są często u nas zapomniane lub mało znane⁴. Najwybitniejszym czcicielem Serca Jezusowego w tym okresie jest w naszym kraju O. Kasper Druźbicki TJ, współczesny św. Janowi Eudes. Istnieją jednak świadectwa kultu Serca Jezusowego w Polsce wcześniejsze niż „Meta Cordium” O. Druźbickiego⁵. Jedno z nich, choć wydane drukiem później niż dziełko wyżej wspomniane, zasługuje na szczególną uwagę.

Świadkiem kultu Bożego Serca jest tu jeden z głównych inicjatorów unii brzeskiej biskup włodzimierski, a następnie metropolita kijowski i halicki Hipacy Pocięj (1541-1613). O Sercu Jezusa mówi on w kazaniu na niedzielę pierwszą po Wielkanocy zwaną w Kościele greckim niedzielą Antypaschy, albo niedzielą Tomasza⁶. Tekst ewangelii ma Kościół grecki na ten dzień ten sam, co Kościół rzymski. Pocięj mówił i pisał kazania po rusku. Przetłumaczył je i wydał w języku polskim

1. Ks. J. M. Szymusiak, Memoriał biskupów polskich do Św. Kongregacji Obrzędów w 1765 r., „Ateneum Kapłańskie” t. 62: 1961, 269.
2. Tamże, 272.
3. Por. J. V. Bainvel TJ, Kult Serca Bożego, Kraków 1934, 24.
4. Tamże, 439.
5. Por. ks. H. Fros, Ks. Kasper Druźbicki (1590-1662) wczesny świadek kultu Najśw. Serca Jezusowego w Polsce, „Ateneum Kapłańskie” t. 62: 1961, 272.
6. Ks. S. Szymański — ks. J. Misiurek, Prekursor kultu Serca Jezusowego, „Ateneum Kapłańskie” t. 66: 1963, 138-140.
7. H. Pocięj, Kazania y Homilie Męża Bożego Nieśmiertelnej Sławy y Pamięci Hipacyusza P..., Metropolity Kijowskiego, y całej Rusi, Biskupa Włodzimierskiego y Brzeskiego z Ruskiego języka na polski przetłumaczone y światu ogłoszone, Supraśl 1714.

ówczesny następca Pocieja na stolicy włodziemskiej, a niebawem też i na stanowisku metropolity Leon Kiszka dopiero w roku 1714, a więc w sto lat po śmierci autora.

Pocieja komentując perykopę ewangeliczną mówi: „Szczęśliwy Longin ze włócznią, szczęśliwy Tomasz, że ręką za serce uchwycił Jezusa”. Następnie stwierdza, że to raczej Jezus nas darzy miłością niż my Jego. „Daleko gorętszym do znalezienia ludzkiego serca nad szukających w Jezusie miłości do pożądanej mety wzgardzony Jezus unosi się afektem ku zbawieniu dusz naszych pożytkowi”. Miłość Jezusowa to zdaniem autora miłość szukająca ludzi: „Niesie otwarte serce, bok włócznią przeбитą okrutną, aby do Swego Serca nikczemne zwabił Tomasz serce. Abyś... wyznał płaczem krwią płynącego sprobował serca, zem jest Panem, zem jest Bogiem twoim. „Tobie rzekło serce moje” (Ps 26) O nieograniczona miłości, nie nagrodzona milionami wieczności chuci Jezusa ku sercu ludzkiemu. Szukam w Ogrojcu, pot krwawy leżąc błakającego serca... na żalnym (drzewie) na koniec zranionego od szatana serca (szuka) sercem zraniony Oblubieniec”

Ta miłość zdaniem autora ma jedyny cel: „Spojone w jeden węzeł serca Bóg wcielony ze spółistotnym pragnie spajać Ojcem”. Kończy Pocieja swoje uwagi o Bożym Sercu płomiennym wezwaniem: „O nieograniczona miłości, o pałający płomieniu ludzkie pożerający serca. Ciśnijcie się słuchacze do nieprzebranej skarbnicy niosąc serca wasze, garnijcie się... do apteki. Wołam was do spojenia serca z Jezusa Sercem”⁸. Słowa te są tym bardziej godne uwagi, że wypowiedzi Pocieja są biskup wschodni, sam niedawno jeszcze prawosławny, od kilku czy kilkunastu zaledwie lat katolik. Kult Serca Jezusa zwłaszcza w formie dziś przyjętej przez Kościół zachodni jest obcy prawosławiu, a w ogóle mniej zgodny z duchem pobożności bizantyjskiej. Musiał ten kult być bardzo mocno zakorzeniony w szesnastowiecznej Polsce, skoro oddziaływał już na świeżo zjednoczonych chrześcijan wschodnich. Zresztą, gdyby nawet ten kult był słaby, tym bardziej zyskałby metropolita Hipacy jako jeden z jego prekursorów. Wprawdzie podstawy czci Serca Jezusowego można znaleźć u Ojców Kościoła⁹, jednak wypowiedzi Pocieja są zbyt wyraźne, by je tłumaczyć tylko wpływem Ojców, z których zresztą czerpie on w swoich kazaniach pełną garścią. Wcześniej rozwijający się kult Serca Bożego w Polsce oddziaływał więc na Kościół grecki zjednoczony z Rzymem, stąd też cześć Serca Jezusowego wśród grekokatolików była bardzo rozpowszechniona. Jednak włączenie tego święta w liturgię grekokatolicką było jakby opóźnione. Mszał lwowski z 1905 roku nie zawiera jeszcze formularza o Najświętszym Sercu, a podobnie i brewiarz¹⁰. Formularz na święto Najśw. Serca Jezusa pojawia się później. Wydane w Rzymie po drugiej wojnie światowej księgi liturgiczne dla obrządku bizantyjskiego w języku starosłowiańskim zawierają teksty na święto Jezusa Miłośnika ludzi (Filanthropos, Czełowiekolubiec)¹¹. Taką nazwę nadano świętu Serca Jezusowego, ażeby zachodnią formą kultu nie psuć czysto-

8. Tamże, 252-264.

9. Ks. A. Bober, Kult Serca Bożego u Ojców Kościoła, „Ateneum Kapłańskie” t. 62: 1961, 231-236.

10. Leiturgikon sirez Służebnyk, Lwów 1905; Czasosłow, Żółkiewicz 1906.

11. Leiturgikon, Rzym 1952, 649.

ści bizantyjskiego dziedzictwa liturgicznego w dobie oczyszczania liturgii z obcych naleciałości przez samą Stolicę Apostolską.

Zdaje się też, że tytuł „Miłośnik ludzi”, powtarzany tyle razy w liturgii bizantyjskiej oddaje dobrze i głęboko sam sens kultu Bożego Serca. Stanowi niejako syntezę głębokiej mistyki wschodniej z żywą, czasem zbyt sentymentalną pobożnością zachodnią. Kto wie, czy określenie „Miłośnik ludzi” nie lepiej odpowiadałoby zreformowanej liturgii rzymskiej. Zastosowanie tego określenia do kultu Serca Jezusowego jest dalekim echem słów metropolity Pocięja o szukającej ludzi miłości Serca Pana Jezusa.